

A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek szerkezete és szakpolitikai kihívásai: egy nemzetközi összehasonlítás

The structure of agricultural income inequality and policy challenges: an international comparison

FERTŐ IMRE

FERTŐ Imre: főigazgató, ELTE Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont; 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; ferto.imre@rtk.elte.hu; egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem; 1093 Budapest, Fővám tér 8.; imre.ferto@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3742-5964>

KULCSSZAVAK: mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség; agrártámogatások; vidéki fejlődés; jövedelemelosztás; fenntartható agrárpolitika; térségi egyenlőtlenségek

ABSZTRAKT: A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek mélyreható társadalmi-gazdasági és térségi következményekkel járnak, amelyek közvetlenül befolyásolják a vidéki térségek fenntarthatóságát és gazdasági stabilitását. A jövedelemkülönbségek kialakulása a földtulajdon szerkezetével, az agrárpiaci erőviszonyokkal, a támogatási rendszerek működésével és a technológiai fejlődés egyenlőtlen elérhetőségével függ össze. A tanulmány célja, hogy feltárja a mezőgazdasági jövedelemelosztás térségi és strukturális sajátosságait, valamint értékelje a szakpolitikai beavatkozások hatékonyságát. A cikk kitér a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség mérésére alkalmazott módszerekre, különös tekintettel a keresztmetszeti és panel megközelítések összehasonlítására, valamint a statikus és dinamikus egyenlőtlenségi mutatók korlátaira. A tanulmány áttekinti azokat az adatbázisokat, amelyek a mezőgazdasági jövedelmek vizsgálatához rendelkezésre állnak (EU-SILC, FADN, ARMS), és kritikai elemzést nyújt azok alkalmazhatóságáról, előnyeiről és hátrányairól. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a jelenlegi támogatási rendszerek gyakran hozzájárulnak a jövedelemkülönbségek fennmaradásához, mivel a források nagy része a nagyüzemi gazdaságokhoz kerül, miközben a kisgazdaságok pénzügyi és technológiai hátrányai tovább mélyülnek. A cikk szakpolitikai ajánlásokat fogalmaz meg a célzottabb támogatási rendszerek, a pénzügyi befogadás, a digitális technológiák elterjedésének ösztönzése és a nemek közötti egyenlőség előmozdítása érdekében. Az eredmények alapján a kutatás hozzájárul a mezőgazdasági jövedelemelosztás méltányosabbá tételéhez és a fenntartható agrárfejlődést elősegítő szakpolitikai döntések megalapozásához.

Imre FERTŐ: director, ELTE Centre for Economic and Regional Studies; Tóth Kálmán u.4., H-1097 Budapest; ferto.imre@rtk.elte.hu; professor, Corvinus University of Budapest; Fővám tér 8.; H-1093 Budapest, Hungary; imre.ferto@uni-corvinus.hu; <https://orcid.org/0000-0002-3742-5964>

KEYWORDS: agricultural income inequality; agricultural subsidies; rural development; income distribution; sustainable agricultural policy; spatial disparities

ABSTRACT: The article examines agricultural income inequality from an international comparative perspective, highlighting its significant socioeconomic and spatial impacts, particularly affecting rural sustainability and economic stability. Agricultural income disparities

result from structural issues such as land ownership patterns, market power dynamics, subsidy schemes, and uneven technological development. The research aims to identify spatial and structural characteristics of agricultural income distribution and evaluates policy interventions' effectiveness.

Methodologically, the study critically reviews various income inequality measurement approaches, including cross-sectional and panel data analyses, Gini coefficients, regression-based decompositions, and dynamic inequality indicators. Each method's advantages, limitations, and applicability are discussed in depth, emphasizing issues like data consistency, endogeneity, and sample attrition.

Focusing specifically on the databases used to study agricultural income inequalities, the paper provides an extensive analysis of key databases such as EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), FADN (Farm Accountancy Data Network), and ARMS (Agricultural Resource Management Survey). These databases, primarily covering Europe and the USA, are valuable due to their methodological consistency, comprehensive data coverage, and long-term availability. However, the analysis recognizes their limitations, including representational biases towards larger, commercially viable farms and the exclusion of informal economic activities prevalent in developing countries.

Empirical findings indicate that agricultural subsidies often exacerbate existing inequalities by disproportionately benefiting large-scale farmers, particularly in developed economies like the European Union and the United States. The Common Agricultural Policy (CAP) of the EU, for instance, tends to maintain or even deepen income disparities due to its support mechanisms' regressive nature. In contrast, targeted subsidy programs in developing economies, such as Brazil's Bolsa Família or Malawi's Farm Input Subsidy Program (FISP), demonstrate potential for reducing rural poverty and stabilizing farm incomes.

Central and Eastern European countries, especially Hungary, exhibit unique challenges due to historical privatization processes, resulting in polarized farm structures and substantial regional disparities. Research highlights the regressive distribution of EU subsidies in Hungary, reinforcing existing economic divides.

To address these inequalities, the study recommends reforming subsidy distribution to benefit smaller farms, enhancing financial inclusion, promoting digital technology access, and implementing gender-inclusive agricultural policies. Future research directions emphasize improving longitudinal analysis of subsidy impacts, integrating climate adaptation strategies, and further investigating the role of digital innovations in reducing agricultural income inequality.

Bevezetés

A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek térbeli és társadalmi-gazdasági dimenziói egyre fokozottabb figyelmet kapnak a regionális fejlesztéspolitikában. Ez nem véletlen, hiszen ezek az eltérések meghatározó módon befolyásolják a vidéki térségek gazdasági ellenállóképességét, társadalmi stabilitását és fenntartható fejlődési lehetőségeit. A mezőgazdasági termelők közötti jövedelmekülönbségek gyökerei mélyebbek, mint azt első ránézésre gondolnánk: a földtulajdon szerkezete, a piaci erőviszonyok aszimmetriája, az agrártámogatási rendszerek működése és a globális gazdasági folyamatok egyenlőtlen erőforrás-elosztást eredményeznek (Abbasi 2024; Chen, Yong 2022; Davis et al. 2010).

A mezőgazdaság szerkezeti átalakulása – különösen a nagyüzemi termelés térnyerése és a piaci liberalizáció – egyre mélyülő szakadékot eredményez a kis-

gazdaságok és a nagy agrárvállalatok között. Ez a folyamat tovább erősíti a vidéki térségekben tapasztalható társadalmi-gazdasági polarizációt (Finger, El Benni 2021). A kérdés tehát nem csupán közgazdasági természetű, hanem társadalompolitikai is.

Az agrártámogatások elosztási mechanizmusai és a jövedelmi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásaik vizsgálata napjainkban kiemelt kutatási területté vált. Paradox módon, bár az agrártámogatások eredeti célja a mezőgazdasági jövedelmek stabilizálása és a gazdálkodók pénzügyi biztonságának növelése, ezek gyakran regresszív hatást fejtenek ki. A támogatások jelentős része ugyanis a nagyüzemi termelőkhez és tőkeerős agrárvállalatokhoz áramlik (Ciliberti et al. 2022; Finger, El Benni 2021).

A kisgazdák helyzete különösen nehéz: korlátozott hozzáférésük van a pénzügyi forrásokhoz és technológiai fejlesztésekhez, ami tovább mélyíti a jövedelmi különbségeket. E folyamatokat a földhasználati struktúrák, az intézményi korlátok és a piaci erőviszonyok is jelentősen meghatározzák (Akpa, Amegnaglo, Chabossou 2024). A nemek közötti egyenlőtlenségek szintén kulcsfontosságú szerepet játszanak: a női gazdálkodók gyakran hátrányos helyzetben vannak a földtulajdon megszerzésében, a finanszírozási lehetőségek elérésében és az agrárképzési programokban való részvételben. Ez hosszú távon a mezőgazdasági termelékenység és jövedelmi stabilitás csökkenéséhez vezet (Akpa, Amegnaglo, Chabossou 2024).

Jelen tanulmány célja, hogy átfogó elemzést nyújtson a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek szerkezeti és térbeli meghatározóiról, valamint feltárja a támogatási rendszerek és piaci struktúrák közötti összetett kölcsönhatásokat. Az irodalom feldolgozása során tudatosan olyan tanulmányokra fókuszáltunk, amelyek rigorózus empirikus megközelítést alkalmaznak: keresztmetszeti és paneladat-elemzéseket, regressziós dekompozíciós technikákat és dinamikus egyenlőtlenségi mutatókat használó munkák szolgáltak kiindulópontként. Fontos szempontunk volt továbbá, hogy a forrásművekben megjelenjenek a „mezőgazdasági jövedelem”, „jövedelemeloszlás”, „támogatások” és „területi egyenlőtlenség” kulcsszavak, biztosítva ezzel a tematikus koherenciát.

A vizsgálat időbeli kerete az elmúlt két évtized empirikus eredményeire épül, ugyanakkor klasszikus módszertani tanulmányokkal is kiegészítettük. Térbeli szempontból a fejlett országok, a kelet-közép-európai országok, valamint a fejlődő és feltörekvő országok sajátosságaira koncentráltunk.

A „mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenség” fogalma alatt a mezőgazdasági tevékenységből származó háztartási vagy gazdasági egység jövedelmének eloszlását értjük, amelyet mind vertikális, mind horizontális dimenzióban vizsgálunk. Az európai kontextusban különös hangsúlyt kap a Közös Agrárpolitika szerepe és a kisgazdaság-nagyüzem struktúra hatása. A fejlődő és feltörekvő országok esetében pedig a pénzügyi hozzáférési korlátok, a technológiai diffúzió és a vidéki-városi migráció dinamikája áll elemzésünk középpontjában. Ez a definíciós keret lehetővé teszi, hogy a következő empirikus fejezetekben bemutatott eredmények

világos és összehasonlítható kontextusba kerüljenek, megkönnyítve a régiónkénti és szerkezetenkénti eltérések részletes feltárását.

Kiemelt figyelmet fordítunk a jövedelemegyenlőtlenség mérésére és elemzésére szolgáló empirikus módszertanokra, valamint a kapcsolódó adatbázisokra. A szakirodalomban széles körben alkalmazott mutatók – például a Gini-koefficiens és a regressziós alapú dekompozíciós technikák – ugyan fontos betekintést nyújtanak a jövedelmi különbségek alakulásába, de számos módszertani korláttal rendelkeznek, amelyeket kritikusan kell értékelni (Das, Srivastava 2021). Tanulmányunk összehasonlítja a keresztmetszeti és paneladat-elemzési megközelítéseket, valamint értékeli a statikus és dinamikus jövedelmi egyenlőtlenségi mutatók alkalmazhatóságát a mezőgazdasági szektorban.

Részletes áttekintést adunk azokról az adatbázisokról is, amelyek a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek vizsgálatához rendelkezésre állnak, kiemelve előnyeiket és korlátaikat. Az olyan adatforrások, mint az EU-SILC (*European Union Statistics on Income and Living Conditions*), a FADN (*Farm Accountancy Data Network*) és az ARMS (*Agricultural Resource Management Survey*) kulcsfontosságúak a jövedelemeloszlás megértéséhez. Módszertani eltéréseik és lefedettségi korlátaik miatt azonban eltérő következtetésekhez vezethetnek (Marino, Rocchi, Severini 2024; Piet, Desjeux 2021; Yu, Lim 2024). Kritikai elemzést nyújtunk ezen adatbázisok összehasonlíthatóságáról, valamint arról, hogy mennyire képesek megragadni a mezőgazdasági jövedelmek időbeli ingadozásait és térbeli sajátosságait.

Az empirikus eredmények alapján kutatásunk rávilágít a célzott támogatási rendszerek szükségességére, amelyek figyelembe veszik a kisgazdálkodók és hátrányos helyzetű régiók specifikus kihívásait. A tanulmány a regionális fejlesztéspolitika és a fenntartható agrártámogatási stratégiák szempontjából is releváns következtetéseket von le, amelyek hozzájárulhatnak a kiegyensúlyozottabb agrárgazdasági fejlődés kialakításához (Ciliberti et al. 2022).

A mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség mérésére használt módszerek áttekintése

A mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség pontos mérése az agrárpolitika egyik központi kérdése, amely különös jelentőséggel bír a társadalmi kohézió és a vidékfejlesztés szempontjából. Jelen fejezet célja a rendelkezésre álló módszertani eszközök kritikai értékelése, különös tekintettel azok gyakorlati alkalmazhatóságára és korlátaira. A módszertani megközelítések sokfélesége ellenére mindegyik eljárás sajátos előnyökkel és hátrányokkal rendelkezik, amelyek alapos ismerete elengedhetetlen a kutatási eredmények helyes értelmezéséhez. A módszertani áttekintés során a fejlődő országokra vonatkozó forrásművekben alkalmazott elemzési módszereket is értékeljük, mivel ott is hasonló megközelítéseket alkalmaznak.

A Gini-koefficiens kétségtelenül a leggyakrabban alkalmazott jövedelem-egyenlőtlenségi mutató, amely népszerűségét elsősorban egyszerű értelmezhetőségének és az országközi összehasonlítások lehetőségének köszönheti (Atkinson 1970). A mezőgazdasági szektorban való alkalmazása azonban számos metodológiai kérdést vet fel.

A mutató statikus természete különösen problematikus a mezőgazdasági jövedelmek kontextusában, ahol jelentős időbeli volatilitás jellemző. A kisgazdaságokat érintő jövedelemingadozások – amelyek gyakran az időjárási viszonyok, piaci árváltozások és szakpolitikai intézkedések következményei – nem különböztethetők meg megfelelően a hosszú távú strukturális egyenlőtlenségektől (Finger, El Benni 2021).

Különösen figyelemre méltó Fields (2001) megállapítása, amely szerint a keresztmetszeti jövedelemeloszlás nem nyújt megfelelő információt a jövedelem-mobilitásról. Két térség azonos Gini-értéke mögött alapvetően eltérő gazdasági dinamika húzódhat meg: az egyik esetben magas mobilitású, átmeneti egyenlőtlenségekről, míg a másokban tartós, strukturális problémákról lehet szó (Jenkins, Van Kerm 2006).

A módszertani korlátok kezelése érdekében a szakirodalom egyre inkább a longitudinális elemzések felé fordul. A valószínűségi átmeneti mátrixok, jövedelem-mobilitási indexek és hosszmetzeti egyenlőtlenségi mérőszámok alkalmazása lehetővé teszi az időbeli jövedelemeloszlás dinamikájának mélyebb megértését.

A regressziós alapú dekompozíciós eljárások jelentős előrelépést jelentenek az egyenlőtlenség strukturális tényezőinek azonosításában. Ezek a módszerek lehetővé teszik a jövedelemkülönbségek konkrét magyarázó változókhoz – úgymint gazdaságméret, képzettségi szint vagy pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés – való hozzárendelését (Fields 2003).

A módszer gyakorlati értéke azonban jelentősen függ az adatok minőségétől és a változéválasztás megalapozottságától (Wooldridge 2010). A mezőgazdasági környezetben különösen problematikus az elhagyott változók torzítása, mivel számos nehezen megfigyelhető tényező – mint a társadalmi hálózatok, informális pénzügyi konstrukciók vagy egyéni kockázati preferenciák – jelentős hatást gyakorol a jövedelemeloszlásra (Barrett, Carter, Timmer 2019).

További módszertani kihívást jelent, hogy sok dekompozíciós modell feltételezi a magyarázó változók egységes hatását a különböző jövedelmi kategóriákban. Ez a feltételezés gyakran nem állja meg a helyét, különösen olyan rendszerekben, ahol a kis- és nagyüzemek alapvetően eltérő gazdasági környezetben működnek. A kvantilis regressziós technikák és nemparaméteres dekompozíciós módszerek alkalmazása növelheti az elemzések robusztusságát (Das, Srivastava 2021).

A paneladat-elemzés különleges értéket képvisel a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség kutatásában, mivel lehetővé teszi ugyanazon gazdaságok hosszú távú követését (Verbeek, Nijman 1992). Ez a megközelítés nélkülözhetetlen a jövedelem-mobilitás értékeléséhez és a szakpolitikai beavatkozások hatásai-

nak méréshez. A paneladat-modellek egyik legkritikusabb gyengesége a mintaelhagyás jelensége. A gazdaságok kiesése a felmérésekből – legyen az farmbezárás, gazdasági nehézségek, migráció vagy földtulajdonváltások következménye – szelekciós torzítást eredményezhet (Fitzgerald, Gottschalk, Moffitt 1998). Különösen problematikus, ha az alacsonyabb jövedelmű farmok nagyobb valószínűséggel hagyják el a mintát, ami az egyenlőtlenség alulbecslését eredményezheti (Allanson, Kasprzyk, Barnes 2017).

A torzítások kezelésére fejlesztett módszerek – mint az inverz valószínűségi súlyozás és a többszörös imputáció – segíthetnek a reprezentativitás megőrzésében (Wooldridge 2010). Ugyanakkor a paneladat-módszerek gyakran feltételezik az időbeli stabilitást, ami a mezőgazdasági szektorban – az árvolatilitás, szélsőséges időjárás események és változó szakpolitikai környezet miatt – ritkán teljesül (Jenkins, Van Kerm 2006).

A különböző megközelítések szisztematikus összehasonlítását az 1. táblázat mutatja be, amely tartalmazza a főbb módszertani eszközök jellemzőit, előnyeit és korlátait.

Az adatkonzisztencia hiánya komoly akadályt jelent a különböző régiók és időszakok összehasonlításában. A mezőgazdasági jövedelem definíciója jelentősen eltér a különböző felmérésekben, eltérő adatgyűjtési módszerekkel és jövedelemelemekkel (Barrett, Carter, Timmer 2019). Az adatgyűjtési gyakorlatok standardizálása és a módszertani átláthatóság biztosítása kulcsfontosságú lépés a megbízható összehasonlítások felé.

A mezőgazdasági jövedelem egyenlőtlenségét vizsgáló kutatásokban az endogenitás jelentős kihívást jelent, mivel a vizsgált változók közötti ok-okozati kapcsolatok iránya gyakran nem egyértelmű, illetve bizonyos fontos tényezők megfigyelhetetlenek vagy nem állnak rendelkezésre megfelelő minőségben. Például a gazdaságok mérete, a technológiai fejlettség vagy a pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés egyszerre lehetnek a jövedelemegyenlőtlenség okai és következményei is. Ha ezek a tényezők a modellekben nem megfelelően kerülnek kontrollálásra, akkor torzított eredményeket eredményezhetnek, amelyek félrevezető következtetésekhez vezethetnek a szakpolitikai ajánlások tekintetében. Az endogenitás kezelésére alkalmas robusztus ökonometria technikák – például az instrumentális változók módszere, fix hatású modellek vagy gépi tanulási megközelítések – nélkülözhetetlenek a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenség meghatározó tényezőinek pontosabb és megbízhatóbb feltárásához (Wooldridge 2010).

A technológiai fejlődés új dimenziókat nyit a mezőgazdasági jövedelmek mérésében. A big data technikák és távérzékelési technológiák integrálása alternatív mutatókat szolgáltat a vidéki területek gazdasági aktivitásáról. A műholdas képek és térbeli adatok kiegészíthetik a hagyományos felmérésalapú méréseket, pontosabb képet adva a tényleges gazdasági viszonyokról (Marino, Rocchi, Severini 2024).

A módszertani korlátok fényében integráltabb megközelítésre van szükség a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek mérésében. A keresztmetszeti muta-

1. táblázat: A módszertani eszközök összessége
Summary of methodological tools

Módszertan	Főbb jellemzők	Előnyök	Korlátok	Alkalmazhatóság
Gini-koefficiens	A jövedelemegyenlőtlenséget a Lorenz-görbe alapján méri	Egyszerű, széles körben használt, lehetővé teszi az országok közötti összehasonlítást	Statikus mutató, nem ragadja meg a jövedelemmobilitást vagy az egyenlőtlenség forrásait	Hatékony keresztmetszeti tanulmányokhoz és szakpolitikai értékelésekhez (Atkinson 1970)
Gini-dekompozíció	A jövedelemegyenlőtlenséget jövedelemforrás vagy alcsoport szerint bontja	Azonosítja az egyenlőtlenség fő tényezőit, célzott szakpolitikai beavatkozásokhoz nyújt segítséget	Erős jövedelemkategorizálást igényel, nem kezeli az oksági kapcsolatokat	Hasznos a szakpolitikai hatások és csoporton belüli eltérések elemzéséhez (Shorrocks 1982)
Regressziós alapú dekompozíció	Ökonometria modellekkel magyarázza az egyenlőtlenség forrásait	Kiemeli a strukturális tényezőket, lehetőséget biztosít hitelesítések tesztelésére	Nagy adatmennyiséget igényel, endogenitási problémák merülhetnek fel	Alkalmas a jövedelemegyenlőtlenség meghatározó tényezőinek megértésére (Fields 2003)
Paneladat-elemzés	Időben követi ugyanazon személyek jövedelmi változásait	Rögzíti a jövedelemmobilitást és a szakpolitikai hatásokat	Mintaelhagyás és adatkonzisztencia-problémák	Lényeges a szakpolitikai hatások hosszú távú vizsgálatahoz (Verbeek, Nijman 1992)
Dinamikus dekompozíció	Az időbeli egyenlőtlenség változásait elemzi	Figyelembe veszi a jövedelemmobilitást és a strukturális változásokat	Hosszú távú adatok szükségessége, számítási igényes	Ideális a hosszú távú szakpolitikai hatások és piaci változások értékelésére (Jenkins, Van Kerm 2006)

Forrás: a szerző szerkesztése

tók longitudinális mobilitási mérésekkel való kombinálása, robusztus dekompozíciós technikák alkalmazása és a fejlett paneladat-korrekciók használata jelentősen növelheti az empirikus eredmények megbízhatóságát.

A jövőbeli kutatási irányok között kiemelkedő szerepet kell kapnia a big data elemzés, a gépi tanulás és a térbeli mutatók hagyományos jövedelmi egyenlőtlenségi mérőszámokkal való kombinálásának. Ez lehetővé tenné a mezőgazdasági jövedelmi eltérések részletesebb és dinamikusabb értékelését, megalapozottabb szakpolitikai döntések támogatását.

Adatbázisok a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenség elemzéséhez

A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek elemzésének megbízhatósága alapvetően azon múlik, hogy rendelkezésre állnak-e nagy léptékű, strukturált adatbázisok, amelyek mélységükben és módszertani következetességükben alkalmasak hosszú távú elemzések elvégzésére. Ebben a fejezetben elsősorban az európai és amerikai adatbázisokat mutatjuk be, mivel ezek módszertani egységességüknek, részletgazdagságuknak és elérhetőségüknek köszönhetően széles körben elfogadottak a mezőgazdasági jövedelmi különbségek kutatásában. Az EU-SILC és a FADN az Európai Unió országaiban, míg az ARMS az Egyesült Államokban kínál szabványosított mikroadatokat a gazdálkodói háztartások jövedelméről, a támogatási struktúrákról és azok gazdasági következményeiről. Ezzel szemben az ázsiai vagy fejlődő országok adatbázisai gyakran kevésbé homogének, módszertanilag eltérőek, ami megnehezíti a nemzetközi összehasonlítások elvégzését. Ezekben a régiókban jellemzően kihívást jelent az informális jövedelmek és a földhasználat pontos mérése.

Az EU-SILC adatbázis az egyik legjelentősebb információforrás az Európai Unióban, amely lehetőséget ad a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági háztartások jövedelmi helyzetének összehasonlítására, ráirányítva a figyelmet a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségekre is (Marino, Rocchi, Severini 2021; Mittenzwei et al. 2024). Ugyanakkor ennek a forrásnak korlátai is vannak, hiszen az éves jelentési keret nem képes pontosan követni a mezőgazdasági jövedelmek rövid távú ingadozásait, például időjárás események vagy piaci sokkok hatásait (Finger, El Benni 2021). Továbbá a mezőgazdasági háztartások kategorizálása nem olyan részletes, mint a szektorspecifikus adatbázisokban, így nehéz megkülönböztetni a teljes munkaidőben és részmunkaidőben gazdálkodó háztartásokat, valamint figyelembe venni a jövedelemdiverzifikációs stratégiákat, például a mezőgazdaságon kívüli foglalkoztatást (Meloni et al. 2024). Ezek a korlátok arra utalnak, hogy bár az EU-SILC értékes a makroszintű elemzésekhez, alkalmazhatósága a részletes szektorszintű vizsgálatokban korlátozott lehet.

A FADN az Európai Unióban a legszélesebb körben használt adatbázis a mezőgazdasági jövedelmek elemzésére. Részletes pénzügyi információkat tartalmaz

a gazdaságokról, beleértve a bevételeket, költségeket és támogatásokat, így kulcsfontosságú az agrárpolitikai intézkedések jövedelemeloszlásra gyakorolt hatásainak értékelésében (Piet, Desjeux 2021). Az EU-SILC-hez képest a FADN szektorspecifikus betekintést nyújt, és lehetővé teszi a gazdasági szintű jövedelmi egyenlőtlenségek mélyreható elemzését, különösen a Közös Agrárpolitika (CAP) újraelosztó hatásainak vizsgálatát (Ciliberti *el at.* 2022).

A FADN azonban kizárólag a nagyobb gazdaságokra összpontosít, ami szelekciós torzítást eredményez, mivel kizárja a kisüzemi és önállótól gazdálkodókat, akik nem vezetnek hivatalos pénzügyi nyilvántartásokat (Marino, Rocchi, Severini 2024). Ez a korlát különösen a kisgazdálkodás által dominált régiókban eredményez hiányos reprezentációt (Grochowska, Pawłowska, Skarżyńska 2021). Emellett az adatbázis nem tartalmaz átfogó információkat a mezőgazdasági háztartások teljes jövedelméről, például a mezőgazdaságon kívüli bevételekről, szociális transferekről vagy vagyongyarapodási stratégiákról, amelyek alapvető fontosságúak a jövedelmi egyenlőtlenségek teljes megértéséhez (Mittenzwei *et al.* 2024). Ennek eredményeként, bár a FADN nélkülözhetetlen a mezőgazdasági jövedelemzűség és a szakpolitikai hatások értékeléséhez, nem nyújt teljes képet a mezőgazdasági jövedelemeloszlásról.

Az ARMS adatbázis, amelyet az Amerikai Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma (USDA) kezel, az elsődleges forrás az amerikai mezőgazdaság gazdasági és pénzügyi adatainak elemzésére. Az ARMS részletes információkat gyűjt a farmjövedelmekről, a háztartási keresetekről, a termelési költségekről és az adósságszintekről, így értékes eszközt jelent a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek értékeléséhez (Yu, Lim 2024). A FADN-tól eltérően az ARMS szélesebb körű farmtípusokat fed le, beleértve a kisüzemi és diverzifikált gazdaságokat is (Hadrach, Wolf, Johnson 2017).

Ugyanakkor az ARMS is számos korláttal rendelkezik. Először is, az adatgyűjtés kérdőíves módszertanra épül, amely torzításokat eredményezhet a válaszmegtágadások és visszaemlékezési hibák miatt (Akpa, Amegnaglo, Chabossou 2024). Másodszor, az ARMS nem teszi lehetővé a közvetlen összehasonlításokat a nem mezőgazdasági szektorokkal, ami csökkenti alkalmazhatóságát a szélesebb gazdasági egyenlőtlenségek vizsgálatában (Chen, Yong 2022). Végül, bár az adatbázis tartalmaz regionális adatokat, nem nyújt olyan részletességet a nemzetközi összehasonlításokhoz, mint az EU-SILC vagy a FADN, ami korlátozza a határokon átnyúló kutatásokban való felhasználhatóságát.

Sok ország végez nemzeti mezőgazdasági összeírásokat és háztartási felméréseket a gazdálkodói jövedelmek és a vidéki megélhetés értékelése céljából. Ezeket az adathalmazokat gyakran az adott ország sajátos kontextusához igazítják, és olyan kulcsfontosságú tényezőket rögzítenek, mint a földtulajdonlás, a támogatásokhoz való hozzáférés és az informális munkaerő hozzájárulása a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségekhez (Jaitiang, Huang, Yang 2021). Példák erre az Egyesült Királyság mezőgazdasági összeírása, az Egyesült Államok mezőgazdasági össze-

írása, valamint Európa és Ázsia különböző nemzeti gazdálkodói jövedelemfelmérései.

Bár ezek az adathalmazok rendkívül gazdagok, a módszertani eltérések miatt nemzetközi összehasonlíthatóságuk korlátozott. A felmérések eltérő kialakítása, a jövedelem definícióinak különbségei és az adatgyűjtési időközök változossága nehezíti a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségekre vonatkozó általános következtetések levonását (Czyżewski, Czyżewski, Kryszak 2019). Ezenkívül egyes nemzeti felmérések nem képesek megfelelően megragadni az informális mezőgazdasági tevékenységeket, különösen a fejlődő gazdaságokban, ahol az önellátó gazdálkodás és a cserekereskedelem továbbra is elterjedt (Alamgir et al. 2021). Ezek a hiányosságok rámutatnak arra, hogy harmonizált módszertanokra van szükség a nemzeti mezőgazdasági jövedelemadatok megbízhatóságának és összehasonlíthatóságának javítása érdekében.

A távérzékelés és a big data elemzés terén elért legújabb fejlemények új lehetőségeket nyitottak meg a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek vizsgálata előtt. A műholdképek, a térinformatikai adatok és a gépi tanulási technikák segítségével megbecsülhető a föld termelékenysége, a termés hozamok, a vidéki térségek gazdasági aktivitása, amelyek alternatív mutatókat nyújthatnak a jövedelemszintek értékeléséhez (Palagi et al. 2022). Ezen adathalmazok integrálása a hagyományos jövedelemfelmérésekkel növelheti a kutatások részletességét és pontosságát a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek terén.

Mindazonáltal ezek a technológiák még gyerekcipőben járnak a társadalmi-gazdasági tanulmányokban, és alkalmazásuk több kihívással is szembesül. Először is, a távérzékelési módszerek nem képesek közvetlenül mérni a jövedelmet, hanem csupán a földhasználati és termelékenységi mutatók alapján következtetnek a gazdasági helyzetre (Piet, Desjeux 2021). Másodszor, az adatvédelemmel kapcsolatos aggályok és a nagy számítási költségek korlátozhatják a big data elemzés széles körű alkalmazását a mezőgazdasági közgazdaságtani kutatásokban (Ciliberti et al. 2022). Ennek ellenére ezek az új módszerek jelentős potenciált hordoznak magukban a meglévő adatbázisok kiegészítésére és a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek mérésének javítására.

Empirikus eredmények a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségről

Az empirikus kutatások a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségről azt mutatják, hogy a mezőgazdasági bevételek eltéréseit gazdasági, társadalmi és politikai tényezők bonyolult kölcsönhatása alakítja. A szakirodalom széles köre azonosított kulcsfontosságú trendeket a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség terén globális és regionális szinten, miközben rámutatott a módszertani viták jelentőségére, amelyek formálják az empirikus eredményeket.

Globális szinten a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség növekvő tendenciát mutat az ágazat szerkezeti átalakulásai miatt, beleértve a fokozott gépesítést, a földbirtokok koncentrációját és a globális agrárvállalatok terjeszkedését (Finger, El Benni 2021). Kutatások következetesen kimutatták, hogy a gazdálkodók közötti jövedelmkülönbségek mind a fejlett, mind a fejlődő gazdaságokban növekedtek, mivel a nagyszabású kereskedelmi farmok aránytalanul nagy előnyöket élveznek a gazdasági liberalizációból, a technológiai fejlődésből és a politikai támogatásból (Ciliberti et al. 2022; Piet, Desjeux, 2021). A szerződéses gazdálkodás egyre nagyobb elterjedése szintén hozzájárult ehhez az egyenlőtlenséghez, mivel a kisgazdák gyakran alacsonyabb áron értékesítik terményeiket, mint azok a nagy agrárvállalatok, amelyek közvetlen piaci hozzáféréssel rendelkeznek (Tang, Wang, Zhao, 2024).

A mezőgazdasági politika újraelosztó hatásai

A mezőgazdasági politika kulcsszerepet játszik a mezőgazdasági jövedelmek eloszlásának alakításában, és a támogatások az egyik legfontosabb mechanizmusnak számítanak a farmjövedelmek stabilizálásában. Ugyanakkor e támogatások újraelosztó hatásai vitatottak: egyes tanulmányok szerint ezek a nagyobb gazdaságokat részesítik előnyben, míg más kutatások arra mutatnak rá, hogy megfelelő kialakítás esetén a kistermelőket is támogathatják. A támogatások hatása a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségre nagyban függ a politikai struktúrától, az elosztási mechanizmusoktól és a regionális gazdasági feltételektől (Allanson 2006, 2008; Ciliberti et al. 2022). Az alábbiakban három nagyobb földrajzi egység szerint (fejlett országok, kelet-közép-európai országok, fejlődő és feltörekvő országok) csoportosítva mutatjuk be a mezőgazdasági politikák újraelosztó hatásait.

Fejlett országok

A fejlett országokban a támogatási programok gyakran földterület vagy történelmi termelési szintek alapján osztják el a kifizetéseket, ami a már meglévő jövedelmi egyenlőtlenségeket erősíti (Ciliberti, Frascarelli 2018). Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (CAP) például sok kritikát kapott amiatt, hogy a közvetlen kifizetéseket a nagyobb, vagyonosabb földbirtokosok kapják, míg a kis- és közepes méretű gazdaságok kevesebb előnyhöz jutnak (Finger, El Benni 2021). Az elosztási változások elérésére irányuló politikák nagy része – általában az igazságosabb elosztás irányába – eddig viszonylag korlátozott volt. Ez még akkor is igaz, ha a CAP-támogatások koncentrációjának csökkentését például az EU Bizottsága már közel három évtizeddel ezelőtt kulcsfontosságú célként ismerte el (European Commission 1991). A Bizottság próbálkozásait a nagyobb gazdaságokkal rendelkező tagállamok, mint például az Egyesült Királyság és Németország, következetesen akadályozták és felhígították, és 1991 óta nagyjából igaz az a beismerés, hogy

a támogatások körülbelül 80 százaléka a kedvezményezettek 20 százalékához került (és fordítva). Moreddu (2011) az OECD-országokra vonatkozó elemzésében megállapította, hogy a legtöbb vizsgált országban a mezőgazdasági termelés és a támogatások nagymértékben a nagyobb gazdaságokra koncentrálnak (a bruttó mezőgazdasági termelés értékével mérve): a 25 százalékot kitevő legnagyobb gazdaságok a bruttó mezőgazdasági termelés 45-85 százalékát állítják elő, és az összes támogatás 35-75 százalékát kapják. A gazdaságok jövedelmének 50-75 százalékát is ők adják, és átlagos jövedelmük jóval meghaladja az összes gazdaság átlagát.

A 2. táblázat tovább erősíti a fentieket: a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek jelentős eltéréseket mutatnak a vizsgált országok között és időben is változnak. Skóciában a vizsgált időszakban mérsékelt, 0,452–0,616 közötti Gini-értékek mutatkoztak, jelezve, hogy a politikák nem hoztak jelentős javulást az egyenlőtlenségekben. Ezzel szemben Olaszországban és Magyarországon kifejezetten magas értékeket (0,696–0,850 között) mértek, ami arra utal, hogy a támogatások gyakran fenntartják vagy súlyosbítják a meglévő jövedelmi különbségeket. Svájcban regionálisan eltérő volt a támogatások hatása, ami rámutat a támogatási politikák célzottabb kialakításának szükségességére.

2. táblázat: A mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek mértéke néhány vizsgált országban
The extent of agricultural income disparities in some examined countries

	Gini	Ország	Időszak
Allanson, Kaprzyk, Barnes 2017	0,452-0,616	Skócia	1995-2009
Allanson 2019	0,466-0,508	Skócia	1995-2009
Ciliberti, Frascarelli 2019	0,778-0,818	Olaszország	2014-2015
Kaditi, Nitsi 2011	0,320-0,385	Görögország	1998-2007
Severini, Tantari 2013	0,696	Olaszország	2006-2007
Severini, Tantari 2014	0,506-0,556	Olaszország	2011
El Benni et al. 2012	0,22-0,58	Svájc	1990-2009
El Benni, Finger 2013	0,15-0,68	Svájc	1990-2009
Fertő, Bojnec 2023	0,725-0,850	Magyarország	2013-2019

Forrás: a szerző szerkesztése

A skót mezőgazdaságban a közvetlen farmtámogatások történelmileg inkább fenntartották a jövedelemegyenlőtlenségeket, mintsem csökkentették volna azokat (Allanson 2006). A skót esetre alapozva Allanson (2008) azt állítja, hogy a mezőgazdasági politika nem volt hatékony az egyenlőtlenségek csökkentésében, mivel a támogatások inkább a magasabb jövedelmű gazdálkodókat segítették, mintsem igazságosabb elosztást eredményeztek volna.

A támogatási hatások toszkánai és skót esettanulmányai azt mutatják, hogy bár a politikai beavatkozások célja a farmjövedelmek stabilizálása, azok gyakran fenntartják a strukturális jövedelemegyenlőtlenségeket, mivel a támogatási felté-

telek a nagyobb, jobban szervezett gazdaságok számára kedveznek (Allanson, Rocchi 2008). Továbbá, a támogatási programok általában megerősítik a jövedelemperszisztenciát, ami korlátozza a kisebb gazdaságok hosszú távú gazdasági mobilitását (Allanson, Kasprzyk, Barnes 2017).

Severini és Tantari (2013, 2015a,b), valamint Sinabell, Schmid és Hofreither (2013) empirikusan igazolták, hogy az Európai Unió mezőgazdasági támogatásai – különösen a történelmi jogosultságokon alapuló közvetlen kifizetések – jellemzően regresszívek, és növelik a farmháztartások közötti jövedelmi különbségeket, előnyben részesítve a nagyobb gazdaságokat. Severini, Biagini és Finger (2019) arra is rámutattak, hogy az Olaszországban alkalmazott jövedelemstabilizációs eszköz (IST) ugyan mérsékelni képes a jövedelmi volatilitást, ám ennek elosztása szintén a nagyobb gazdaságok számára kedvezőbb, így korlátozottan járul hozzá a jövedelmi egyenlőtlenségek mérsékléséhez.

El Benni és munkatársai (2012) eredményei szerint Svájcban az agrárpolitikai reformok kezdetben növelték a jövedelmi egyenlőtlenségeket, különösen hátrányosan érintve a kisebb és kevésbé termékeny területeken gazdálkodó farmokat. Későbbi kutatásukban El Benni és Finger (2013) rámutatnak arra, hogy a völgyi, hegyvidéki és dombvidéki régiókban eltérően alakult a politikai reformok hatása, a hegyvidéki régiókban különösen kedvezőtlen volt a kisgazdaságok számára.

Portugál kutatások kimutatták, hogy a CAP közvetlen kifizetései eltérően hatnak az egyes mezőgazdasági rendszerekre, így a támogatások akár csökkenthetik, akár növelhetik a jövedelemegyenlőtlenséget attól függően, hogyan tervezik és hajtják végre azokat (Dinis 2024).

Görögországi kutatások arra mutatnak rá, hogy a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségek mind vertikális, mind horizontális szinten fennmaradnak, és a támogatások gyakran nem hidalják át a farmháztartások közötti jövedelemkülönbségeket (Kaditi, Nitsi 2011). A görög eset szemlélteti továbbá, hogy a mezőgazdasági jövedelemeloszlást a politikai struktúrák, a gazdasági feltételek és a történelmi agrármintázatok befolyásolják (Karanikolas, Zografakis 2008).

A támogatási programok újraelosztási hatékonyságának hiányosságai túlmutatnak a közvetlen kifizetéseken, és magukban foglalják a piaci támogatási mechanizmusokat és a beruházási ösztönzőket is. Hubbard, Allanson és Renwick (1998) szerint a mezőgazdasági jövedelemtámogatás gyakran nem kezeli megfelelően a horizontális egyenlőtlenségeket, vagyis az azonos erőforrásokkal rendelkező gazdák jelentősen eltérő támogatásokat kaphatnak a regionális politikai különbségek és a jogosultsági kritériumok miatt.

Ugyanakkor kutatási bizonyítékok arra is utalnak, hogy a jól megtervezett, célzott támogatások növelhetik a jövedelemstabilitást és az alacsony jövedelmű gazdálkodók társadalmi mobilitását. Allanson (2019) bevezeti a marginális jövedelemmobilitás elemzését, amely azt mutatja, hogy bizonyos támogatási mechanizmusok csökkentik az alacsony jövedelmű mezőgazdasági háztartások jövedelemingadozását, még ha nem is zárják be teljesen az egyenlőtlenségi szakadékot.

Kelet-közép-európai országok

Magyarországi kutatások arra utalnak, hogy bár a támogatások csökkenthetik a jövedelemegyenlőtlenséget bizonyos mezőgazdasági ágazatokban, például a borászatban, hatásuk farmméretenként és régióként egyenetlen (Fertő, Bojnec 2023; Fertő, Bojnec, Podruzsik 2022). Ezek a tanulmányok jelzik, hogy a támogatások hatékonysága nagyban függ a helyi gazdasági körülményektől és a támogatási rendszer kialakításától.

Szlovéniában a farmháztartások közötti jövedelemegyenlőtlenségek továbbra is fennállnak, annak ellenére, hogy léteznek támogatási intézkedések (Bojnec, Fertő 2019). Ez a kutatás azt jelzi, hogy az EU-csatlakozás és a CAP bevezetése után sem sikerült jelentősen csökkenteni a mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenségeket, ami arra utal, hogy az átmeneti gazdaságokban a támogatási rendszerek adaptációja sajátos kihívásokkal jár.

Fejlődő és feltörekvő országok

A fejlődő országokban a célzott inputtámogatási programok kulcsfontosságú szerepet játszottak a kisgazdák támogatásában azáltal, hogy javították a műtrágyához, vetőmaghoz és hitelhez való hozzáférést.

Például Malawi *Farm Input Subsidy Programja* (FISP) növelte a kisgazdaságok kukoricatermését, demonstrálva a jól célzott pénzügyi támogatási mechanizmusok potenciálját a vidéki szegénység enyhítésében (Oteng, Gamette 2024).

A közvetlen pénztátutalási programok, mint például Brazília *Bolsa Família* programja, szintén hozzájárultak a vidéki jövedelmek stabilizálásához azáltal, hogy lehetővé tették a kisgazdák számára a mezőgazdasági inputokba való befektetést és a jövedelemforrások diverzifikálását (Jha 2024).

Összegzés

Ezek az eredmények arra utalnak, hogy míg a mezőgazdasági támogatások indokolatlan alkalmazása erősítheti az egyenlőtlenségeket, megfelelő struktúrával kialakítva képesek kezelni a jövedelemkülönbségeket. A szakpolitikai ajánlások a progresszív támogatási modellek szükségességét hangsúlyozzák, amelyekben a kisgazdák arányosan magasabb támogatást kapnak, biztosítva, hogy a pénzügyi segítség a vidéki fejlődést szolgálja, és ne a nagyobb földtulajdonosok vagyonának koncentrációját segítse elő (Piet, Desjeux 2021).

A skót és toszkán tapasztalatok azt sugallják, hogy a támogatások jogosultságának a gazdaság mérete, a termelési típus és a regionális különbségek alapján történő célzása javíthatja a mezőgazdasági támogatási programok újraelosztási hatékonyságát (Allanson és Rocchi, 2008). Ezenkívül a feltételes támogatások integrálása – amelyek a pénzügyi segítséget a fenntartható földhasználathoz és az

éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodási gyakorlatokhoz kötik – tovább növelheti hatékonyságukat a jövedelemegyenlőtlenség csökkentésében (Palagi et al. 2022).

Hanson (2021) a 2013-as CAP-reformok nyomán bevezetett újraelosztó eszközök hatékonyságát elemezte. Eredményei azt mutatták, hogy ezek az eszközök alapvetően megfeleltek a kitűzött céloknak, különösen azáltal, hogy hatékonyabban csökkentették a nagyobb összegű támogatásokat, miközben növelték a kisebb gazdálkodók részesedését. Az eredmények alátámasztják, hogy a támogatási rendszerek elosztó jellege kulcsfontosságú a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatások értékelésében. A mezőgazdasági politikák újraelosztó szerepéről szóló vita továbbra is zajlik, mivel az empirikus bizonyítékok rávilágítanak azok korlátaira és lehetőségeire egyaránt. A jövőbeli reformoknak a támogatások átláthatóságának növelésére, az elit kisajátításának megakadályozására és a kisgazdák pénzügyi segítséghez való hozzáféréseinek elsődleges kezelésére kell összpontosítaniuk annak érdekében, hogy megvalósulhasson a mezőgazdasági jövedelmek igazságosabb elosztása (Allanson, 2007, 2008; Allanson, Kasprzyk, Barnes 2017; Yu, Lim 2024).

A mezőgazdasági jövedelem mobilitása és szerkezeti változások

A fejlett országok tapasztalatai

A fejlett országokban a mezőgazdasági jövedelem mobilitását nagyban befolyásolják a közvetlen kifizetési programok és támogatási mechanizmusok. Olaszországban a közvetlen kifizetések konvergenciája vegyes eredményeket mutat a jövedelem mobilitásában: míg egyes gazdálkodók számára előnyös, mások stagnálással szembesülnek (Antonella, Fabio, Concetta 2019). Severini, Tantari és Di Tommaso (2016) eredményei szerint a farmméret jelentősen meghatározza a mezőgazdasági jövedelem stabilitását, a kisebb gazdaságok jövedelmei lényegesen volatilisabbak, mint a nagyobbaké, ami hosszú távon is növeli a strukturális egyenlőtlenségeket. Hasonló következtetésekre jutottak El Benni és Finger (2013) Svájc különböző régióira vonatkozó elemzésükben, kiemelve, hogy a völgyi régiók gazdaságai stabilabb jövedelmeket realizáltak a politikai reformok után, miközben a hegyvidéki és dombvidéki régiókban – különösen a kisebb gazdaságoknál – jelentős jövedelemcsökkenés és instabilitás volt tapasztalható. Severini és Tantari (2014) kutatása pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy az mezőgazdaságon kívüli jövedelemforrások fontos szerepet játszanak a jövedelemkülönbségek csökkentésében, ugyanakkor a közvetlen állami támogatások tovább erősítik a regionális és strukturális egyenlőtlenségeket, a nagyobb gazdaságoknak kedvezve.

Az Egyesült Államokban végzett kutatások rávilágítanak, hogy a nők és a gazdaságilag hátrányos helyzetű régiókban gazdálkodók nagyobb akadályokkal

néznek szembe a felfelé irányuló mobilitás terén, amit elsősorban a pénzügyi forrásokhoz és földhöz való korlátozott hozzáférés okoz (Juhászov et al. 2023).

Yu és Lim (2024) az Egyesült Államokban részletesen vizsgálják a mezőgazdasági támogatások elosztását és azok hatását a jövedelem mobilitására, kimutatva, hogy a nagyobb gazdaságok továbbra is dominálják a szövetségi támogatási programokat, ami korlátozza a kisebb gazdaságok növekedési lehetőségeit. Japánban Nitta és szerzőtársai (2020) elemezték a közvetlen kifizetési rendszerek jövedelemelosztásra gyakorolt hatásait, tanulságokat nyújtva más fejlett gazdaságok számára is, amelyek a pénzügyi támogatás és a piacvezérelt mezőgazdasági reformok egyensúlyának megteremtésére törekszenek.

Dél-Koreában a mezőgazdasági jövedelem mobilitását jelentősen befolyásolja az időszűk gazdálkodói népesség problémája, amely korlátozza a jövedelmi mobilitást és erősíti a generációk közötti jövedelemkülönbségeket (Min 2023). Ez egy általános tendencia számos fejlett országban, ahol a gazdálkodói társadalom elöregedése strukturális akadályt jelent a szektor fejlődésében.

A kelet-közép-európai országok helyzete

Észtországban bizonyítékok mutatják, hogy a támogatások stabilizálják a mezőgazdasági jövedelmeket, azonban hosszú távú hatásuk a mobilitásra továbbra is bizonytalan, különösen a kisgazdaságok esetében (Aleksandrova, Zhmykhova, Vira 2022). A kelet-közép-európai régióban a mezőgazdasági szerkezet és a támogatási rendszerek közötti kölcsönhatás sajátos kérdéseket vet fel.

Lengyelországban a tanulmányok azt jelzik, hogy a mezőgazdasági jövedelem mobilitását szerkezeti hatékonysági problémák és olyan szakpolitikai eltérések korlátozzák, amelyek nem támogatják kellőképpen a fenntartható mezőgazdasági fejlődést (Kata, Wosiek 2020). További lengyel kutatások szerint a mezőgazdasági jövedelemkülönbségeket nagyban befolyásolják az eltérő jövedelemforrások és szakpolitikai beavatkozások (Wołoszyn, Głowicka-Wołoszyn 2024).

Csehországban a vidéki és nem vidéki háztartások közötti jövedelmi szakadék továbbra is fennáll, annak ellenére, hogy jelentős szakpolitikai erőfeszítések célozzák az egyenlőtlenségek csökkentését (Zdeněk, Střeleček 2012). Ez a jelenség jellemző több kelet-közép-európai országra, ahol az uniós támogatási rendszerek ellenére is fennmaradnak a területi különbségek a mezőgazdasági jövedelmekben.

A fejlődő és feltörekvő országok sajátosságai

A fejlődő és feltörekvő gazdaságokban a mezőgazdasági jövedelem mobilitását szélesebb társadalmi-gazdasági tényezők befolyásolják. Indiában a kaszt továbbra is meghatározó szerepet játszik a mezőgazdasági jövedelmi lehetőségekben, jelentősen korlátozva a marginalizált csoportok mobilitását (Singh 2011). Jha (2024) az indiai kisgazdaságokra gyakorolt gazdasági liberalizáció hatását vizsgál-

va kimutatta, hogy az áringadozás és az inputköltségek növekedése aránytalanul érinti az alacsony jövedelmű gazdálkodókat.

Dél-Ázsiában általánosságban a pénzügyi korlátok és a szakpolitikai hiányosságok akadályozzák a kisgazdaságokat abban, hogy magasabb jövedelmi kategóriákba kerüljenek, tovább erősítve a rendszerszintű egyenlőtlenségeket (Yi et al. 2024). Ezekben az országokban különösen fontos lenne olyan intézkedések bevezetése, amelyek támogatják a kistermelőket a piacra jutásban és a termelékenység növelésében.

Kínában a vidéki jövedelemegyenlőtlenségek és a jövedelmi mobilitás komplex képet mutat. Wang, Chang és Long (2022) arra a következtetésre jutottak, hogy a gazdasági növekedés és a szegénységcsökkentési kezdeményezések ellenére a térbeli jövedelemkülönbségek továbbra is jelentősek. Más kínai kutatások rámutatnak a nem mezőgazdasági foglalkoztatás és a vidéki jövedelemkülönbségek közötti U-alakú összefüggésre, ami arra utal, hogy a gazdasági diverzifikáció nem csökkenti egyenletesen az egyenlőtlenségeket (He, Sheng, Tian 2024; Lin, 2024).

A migrációs mintázatok is jelentősen alakítják a mezőgazdasági jövedelem mobilitását a fejlődő országokban. Kínában a vidéki-városi migráció hozzájárult a mezőgazdasági jövedelemstruktúrák átalakulásához, vegyes hatást gyakorolva a szegénység csökkentésére és a gazdasági stabilitásra (Zhu, Luo 2010). Bernard (2019) kiemeli, hogy a vidéki-városi migráció általánosságban hozzájárul a mezőgazdasági háztartások jövedelmi változásaihoz, gyakran növelve a különbségeket a mezőgazdasági és nem mezőgazdasági munkavállalók között.

Összegzés

A fenti eredmények minden országcsoportban hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy a szakpolitikai intézkedések elősegítsék a jövedelem mobilitását a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításával, a vidéki-városi kapcsolatok erősítésével és célzott támogatási mechanizmusok kialakításával. A kutatások arra utalnak, hogy a vidéki pénzügyi hozzáférés javítására, a földtulajdon biztonságának növelésére és a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok előmozdítására irányuló szakpolitikák fokozhatják a mezőgazdasági jövedelem mobilitását és csökkenthetik a jövedelemkülönbségeket minden vizsgált régióban (Lanjouw, Lanjouw 2001).

A jövőbeli kutatásoknak továbbra is vizsgálniuk kell, hogy a mezőgazdaság szerkezeti változásai – például a digitális átalakulás és az éghajlati alkalmazkodás – miként befolyásolják a mezőgazdasági jövedelem mobilitását különböző gazdasági kontextusokban, különös tekintettel az országcsoportok közötti különbségekre és a felzárkózás lehetőségeire.

Regionális eltérések a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségekben

A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenség mértéke jelentősen eltér a különböző régiókban, amelyet a történelmi földelosztási mintázatok, a kormányzati beavatkozások, a gazdasági struktúrák és a piaci hozzáférés befolyásolnak. Míg a globális trendek a gazdák közötti növekvő egyenlőtlenségekre utalnak, ezeknek a mechanizmusai és intenzitása jelentősen eltérnek a különböző gazdasági fejlettségű térségekben. Az alábbi összehasonlító megközelítés a világ különböző régióit három fő csoportba sorolva elemzi a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek sajátosságait: fejlett országok, kelet-közép-európai országok, valamint fejlődő és feltörekvő országok.

Fejlett országok

A fejlett gazdaságokban a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenséget az agrárpolitikai keretrendszer, a pénzügyi piacokhoz való hozzáférés és a technológiai fejlesztések alakítják. Az Európai Unióban a Közös Agrárpolitika (CAP) jelentős szerepet játszik a gazdák közötti jövedelemeloszlás meghatározásában. Bár a CAP támogatásai a mezőgazdasági jövedelmek stabilizálását célozzák, a kutatások azt mutatják, hogy a nagyobb, vagyonosabb földtulajdonosok aránytalanul nagy részesedést kapnak a közvetlen kifizetésekből, ami tovább növeli a kis- és nagyobb gazdaságok közötti különbségeket (Ciliberti et al. 2022; Piet, Desjeux 2021). Ez a minta különösen Nyugat-Európában figyelhető meg, ahol a tőkeintenzív gazdálkodás és a méretgazdaságosság versenyelőnyt biztosít a nagyobb mezőgazdasági vállalkozások számára, gyakran a kisebb gazdálkodók rovására, akik magas termelési költségekkel és korlátozott piaci hozzáféréssel küzdenek.

Hasonló helyzet tapasztalható az Egyesült Államokban is, ahol a szövetségi támogatási programok aránytalanul kedveznek a nagy kereskedelmi farmoknak. Tanulmányok kimutatták, hogy bár a támogatások kulcsfontosságúak a jövedelemstabilizáció szempontjából, elosztási mechanizmusaik hozzájárulnak a vagyonskoncentrációhoz a nagyobb gazdaságok között, korlátozva a kisebb termelők versenyképességét (Yu, Lim 2024). Az Egyesült Államokban a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenség regionális termelési struktúrákkal is összefügg, mivel például a középnegyati gabonatermelő régiók eltérő jövedelmi dinamikával rendelkeznek, mint Kalifornia gyümölcs- és zöldségtermesztése, ahol a munkaerőköltségek és a piaci ingadozások nagyobb szerepet játszanak.

A magas jövedelmű mezőgazdasági országokban, például Japánban és Dél-Koreában, a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek főként az idősödő gazdálkodói népesség és a vidékről a városokba történő migráció miatt alakulnak ki. A földtulajdon koncentrálódása az idős gazdák körében, valamint a generációváltás korlátozottsága növelte a jövedelemkülönbségeket, mivel a fiatal gazdálkodók számára nehézséget jelent a földszerzés és a pénzügyi források biztosítása (Nitta

et al. 2020). Noha a kormányzati beavatkozások, például a közvetlen kifizetések és a vidéki revitalizációs programok a jövedelmi egyenlőtlenségek mérséklését célozzák, a strukturális akadályok továbbra is hátráltatják az egyenletesebb jövedelemeloszlást.

Kelet-közép-európai országok

A kelet-közép-európai országokban a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek egyedi jellegzetességeket mutatnak, amelyek a történelmi örökségből, a rendszerváltás utáni átalakulásból és az EU-csatlakozás hatásaiból erednek.

Ezekben az országokban a kollektivizált mezőgazdaság felbomlása és a privatizáció jelentős hatással volt a földtulajdonszerkezetre és a mezőgazdasági jövedelmek alakulására. A földek visszajuttatása a korábbi tulajdonosoknak és a privatizációs folyamatok gyakran egyenlőtlen földelosztást eredményeztek (Swinnen, Vranken 2010). Míg egyes gazdák jelentős földterületekhez jutottak, mások csak kis parcellákat kaptak vagy teljesen kimaradtak a földosztásból. Ez a kezdeti egyenlőtlenség meghatározó tényezőként befolyásolja a jelenlegi jövedelmi különbségeket is. Hartvigsen (2014) kutatásai kimutatták, hogy a földreform-folyamatok jelentősen hozzájárultak a földbirtokok fragmentációjához, ami negatívan hatott a mezőgazdasági termelékenységre és jövedelmezőségre.

Az EU-csatlakozást követően ezek az országok hozzáférést nyertek a Közös Agrárpolitika támogatási rendszeréhez. Jámbor és Gorton (2025) rámutatnak, hogy bár a CAP-támogatások jelentős jövedelemtöbbletet biztosítanak, a régióban is megfigyelhető, hogy a nagyobb gazdaságok aránytalanul több támogatásban részesülnek. A kisgazdaságok gyakran nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel vagy adminisztratív kapacitással a támogatási rendszerek hatékony kihasználásához, ami tovább mélyíti a jövedelmi szakadékot. Fertő és munkatársai (2020) kutatásukban rávilágítanak, hogy az EU új tagállamaiban a mezőgazdasági vállalkozások esetében megfigyelhető a puha költségvetési korlát jelensége. Ez azt jelenti, hogy bizonyos gazdaságok képesek túlélni annak ellenére is, hogy tartósan veszteségesek, mivel különböző explicit vagy implicit állami támogatásokban, mentőcsomagokban részesülnek. A szerzők empirikusan igazolták, hogy a nagyobb mezőgazdasági vállalkozások nagyobb valószínűséggel részesülnek ilyen jellegű kedvezményekben, ami tovább torzítja a versenyt és mélyíti a jövedelmi szakadékot a különböző méretű gazdaságok között. Ciaian és Kancs (2012) tanulmányukban rámutattak, hogy a közvetlen támogatási rendszer bevezetése kapitalizálódott a földárakban, ami tovább nehezíti a kisebb gazdaságok földhöz jutását és növekedési lehetőségeit.

A kelet-közép-európai országokban jellemző a kettős agrárszerkezet kialakulása, ahol egyszerre vannak jelen a nagy, tőkeerős, exportorientált gazdaságok és a kis, gyakran önellátásra termelő családi gazdaságok (Davidova, Thomson 2014; Kovács 2016). Ez a kettősség jelentős jövedelmi különbségeket eredményez.

A nagy gazdaságok jobban hozzáférnek a korszerű technológiákhoz, pénzügyi forrásokhoz és piacokhoz, míg a kisgazdaságok gyakran küzdenek a versenyképesség fenntartásával.

A vidéki területek fejlettsége és az infrastruktúrához való hozzáférés eltérései szintén befolyásolják a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségeket. Czibere és Kovách (2022) tanulmányukban részletesen elemzik a vidéki Magyarországon megjelenő állami populizmus jelenségét, amely jelentősen befolyásolja a vidéki infrastruktúra fejlesztését és a mezőgazdasági támogatások elosztását. Kutatásuk rávilágít arra, hogy a politikai kapcsolatrendszer gyakran meghatározóbb lehet a források elosztásában, mint a tényleges fejlesztési igények, ami tovább mélyíti a vidéki területek közötti egyenlőtlenségeket. A fejlettebb régiókban gazdálkodók könnyebben jutnak el a piacokra, hatékonyabban hasznosíthatják a digitális technológiákat, és jobb hozzáférésük van a tanácsadási szolgáltatásokhoz, ami versenyelőnyt jelent számukra. A vidéki térségek közötti digitális szakadék is jelentősen befolyásolja a gazdálkodók jövedelemtermelő képességét.

Fejlődő és feltörekvő országok

A fejlődő és feltörekvő gazdaságokban a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek gyakran olyan strukturális korlátokhoz kapcsolódnak, mint a bizonytalan földtulajdon, a pénzügyi integráció hiánya és a gyenge vidéki infrastruktúra.

A Szaharától délre fekvő Afrikában a kisgazdálkodók alkotják a mezőgazdasági munkaerő többségét, azonban továbbra is kihívásokkal néznek szembe a hitelhez, a modern mezőgazdasági inputokhoz és a stabil piacokhoz való hozzáférésben (Oteng, Gamette 2024). A földelaprózódás és az informális földtulajdonlási rendszerek korlátozzák a hosszú távú beruházásokat, csökkentik a termelékenység javításának lehetőségét, tovább mélyítve a jövedelmi különbségeket. Emellett az éghajlati változások, például a kiszámíthatatlan csapadékeloszlás és az aszályok aránytalanul érintik a kisgazdákat, növelve a jövedelem ingadozását és a gazdasági sebezhetőséget (Palagi et al. 2022).

Dél-Ázsiában, különösen Indiában és Bangladesben, a mezőgazdasági jövedelmkülönbségek szorosan összefüggenek a földtulajdonstruktúrákkal és a kasztrendszerhez kötődő gazdasági rétegződéssel. A nagy földtulajdonosok és agrárvállalatok élvezik a kormányzati támogatási rendszerek előnyeit, míg a kisgazdák és bérlőgazdák gyakran nem rendelkeznek a pénzügyi támogatásokhoz szükséges formális elismeréssel (Jha 2024). A mezőgazdaságban fennálló informális munkaviszonyok hozzájárulnak ahhoz, hogy sok vidéki háztartás alacsony és instabil jövedelemmel rendelkezik, növelve a megélhetési gazdálkodók és a kereskedelmi termelők közötti szakadékot.

Kínában a gyors gazdasági liberalizáció és az agrárreformok átalakították a mezőgazdasági jövedelmek eloszlását. Bár a mezőgazdasági termelékenység összességében nőtt, a vidéki és városi jövedelmi különbségek továbbra is jelentő-

sek maradtak (Wang, Chang, Long 2022). A nagy léptékű állami beruházások és a mezőgazdasági modernizáció ellenére a kisgazdálkodók gyakran kimaradnak a gazdasági növekedés előnyeiből, különösen a távoli vidéki területeken.

A latin-amerikai, különösen a brazilai és argentinai mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenséget a kettős agrárszerkezet befolyásolja, amelyben a magas fokon gépesített agrárvállalkozások kisparaszti, önellátó gazdaságokkal párhuzamosan működnek. A nagyüzemi szójatermelők és szarvasmarhatenyésztők – akik az exportorientált kereskedelmi politikák előnyeit élvezik – jelentős jövedelemnövekedést tapasztalnak, míg a kisebb családi gazdaságok gyakran nem férnek hozzá a nyereséges piacokhoz és a beruházási lehetőségekhez (Alamgir et al. 2021). A kormányzati készpénzátutalási programok, mint például Brazíliában a Bolsa Família, némi segítséget nyújtanak a vidéki háztartások számára, azonban a strukturális akadályok továbbra is gátolják a mezőgazdasági jövedelemkülönbségek hosszú távú csökkentését.

Regionális szakpolitikai megoldások

A mezőgazdasági jövedelemegyenlőtlenség regionális keretek közötti elemzése rávilágít arra, hogy a történelmi, intézményi és gazdasági tényezőket figyelembe vevő, régióspecifikus szakpolitikai válaszokra van szükség. A különböző régiók – fejlett országok, kelet-közép-európai országok, valamint fejlődő és feltörekvő országok – egyedi kihívásokkal szembesülnek, amelyek eltérő megközelítéseket igényelnek.

A fejlett gazdaságokban a támogatási programok átalakítása kulcsfontosságú lépést jelentene az egyenlőtlenségek mérséklése felé, különösen annak biztosítása, hogy a közvetlen kifizetések elsősorban a kis- és közepes méretű gazdaságokat támogassák, ne pedig a legnagyobb földtulajdonosok részesüljenek belőlük. A progresszív támogatási modellek – amelyek keretében a kisebb gazdaságok arányosan nagyobb támogatásban részesülnek – hozzájárulhatnak a jövedelmek kiegyensúlyozottabb elosztásához.

A kelet-közép-európai térségben különösen fontos lenne a vidéki infrastruktúra fejlesztése, a kisgazdaságok piaci integrációjának erősítése és a szaktanácsadási rendszerek hatékonyabbá tétele. A termelői együttműködések, szövetkezetek támogatása javíthatná a kisebb gazdaságok piaci alkupozícióját és hozzáférését a támogatási forrásokhoz. A generációváltás elősegítése és a fiatal gazdák támogatása szintén kulcsfontosságú a fenntartható agrárstruktúra kialakításához.

A fejlődő gazdaságokban a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, a földtulajdonjogok formalizálása és a vidéki infrastruktúra megerősítése szükséges intézkedések a jövedelemkülönbségek mérséklése érdekében. A mobilbanki megoldások és a mikrohitel-programok bővítése lehetőséget teremthet a kisgazdaságok számára, hogy tőkéhez jussanak és termelékenységnövelő technológiákba fektessenek. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás stratégiai szín-

tén kulcsfontosságúak, tekintettel arra, hogy a szélsőséges időjárás események egyre nagyobb hatással vannak a mezőgazdasági jövedelmekre. A kormányoknak támogatniuk kell az éghajlatbarát mezőgazdaságot, valamint ki kell terjeszteniük a termésbiztosítási programok elérhetőségét annak érdekében, hogy növeljék a sérülékeny gazdálkodók ellenállóképességét.

Szakpolitikai következtetések és jövőbeli kutatási irányok

A mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek alakulása nem csupán gazdasági kérdés, hanem szorosan összefügg a regionális fejlettségbeli különbségekkel, a támogatási rendszerek hatékonyságával és a fenntartható vidékfejlesztés kihívásaival. Az empirikus elemzések egyértelművé teszik, hogy a jelenlegi agrárpolitikai intézkedések számos esetben nem megfelelően kezelik a jövedelemeloszlás torzulásait. A nagyobb mezőgazdasági vállalatok és tőkeerős gazdálkodók aránytalanul nagyobb mértékben részesülnek az állami támogatásokból, míg a kisgazdaságok számára korlátozottak a pénzügyi, technológiai és földhasználati erőforrások (Ciliberti et al. 2022; Finger, El Benni 2021). A támogatások jelenlegi elosztási mechanizmusai hozzájárulhatnak a jövedelemkülönbségek fennmaradásához és egyes térségek leszakadásához, ami új megközelítések és célzott szakpolitikai beavatkozások szükségességére hívja fel a figyelmet (Yu, Lim 2024). A szakirodalom és az empirikus eredmények alapján négy kiemelt szakpolitikai prioritás fogalmazható meg a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek mérséklése érdekében, amelyeket az alábbiakban részletezünk.

A támogatások elosztási mechanizmusainak reformja. A jelenlegi földalapú támogatások gyakran nem veszik figyelembe a gazdasági méretkülönbségeket és a termelési sajátosságokat, ami a nagyüzemi gazdálkodás további erősödéséhez vezet (Ciliberti, Frascarelli 2018). A progresszív támogatási modellek alkalmazása – amelyek a kisebb gazdaságok arányosan nagyobb részesedését biztosítják – hozzájárulhatna a jövedelemeloszlás egyenletesebbé tételéhez (Piet, Desjeux 2021).

A pénzügyi befogadás erősítése. A kisgazdaságok gyakran nem férnek hozzá a szükséges hitelekhez, biztosítási lehetőségekhez és pénzügyi szolgáltatásokhoz, ami hosszú távon csökkenti versenyképességüket és növeli sérülékenységüket (Chancellor, Zhao 2021). A mikrohitel-programok, a mobilbanki szolgáltatások és a szövetkezeti finanszírozási rendszerek fejlesztése lehetővé teheti a kisebb gazdaságok számára, hogy stabilabb jövedelembázissal rendelkezzenek és növeljék piaci részvételüket (Marino, Rocchi, Severini 2024).

A nemek közötti egyenlőség előmozdítása a mezőgazdasági politikákban. A női gazdálkodók számára jelentkező földtulajdonlási és finanszírozási akadályok hozzájárulnak a jövedelmi egyenlőtlenségek fennmaradásához (Akpa, Amegnaglo, Chabossou 2024). A célzott támogatások és a női gazdálkodók számára elérhető szakmai és pénzügyi programok fejlesztése erősítheti a mezőgazdasági szektor-

ban tapasztalható társadalmi igazságosságot és hozzájárulhat a termelékenység növekedéséhez (Oteng, Gamette 2024).

A digitális technológiák szerepének erősítése. Az e-kereskedelem, a precíziós mezőgazdasági eszközök és a digitális pénzügyi platformok szélesebb körű elterjedése csökkentheti a kisebb gazdaságok versenyhátrányát és javíthatja a jövedelemelosztás méltányosságát (Marino, Rocchi, Severini 2024). A blokklánc-alapú támogatás-elosztási rendszerek bevezetése növelheti az agrártámogatások átláthatóságát és csökkentheti a források elit általi kisajátítását (Ciliberti et al. 2022).

A szakpolitikai reformok mellett a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek további vizsgálata elengedhetetlen a hatékony beavatkozások kialakítása érdekében. A jövőbeli kutatásoknak négy fő területre kell összpontosítaniuk.

A támogatások hosszú távú hatásainak elemzése. A támogatási programok jövedelemelosztásra és társadalmi mobilitásra gyakorolt hosszú távú hatásai még nem teljesen tisztázottak. Összehasonlító vizsgálatok, amelyek elemzik a közvetlen készpénztranszferek és az inputtámogatások hatékonyságát, értékes bizonyítékokat nyújthatnak a fenntartható agrártámogatási rendszerek kialakításához (Piet, Desjeux 2021).

A jövedelemegyenlőtlenségek mérési módszereinek fejlesztése. Bár a Gini-koefficiens és más elterjedt egyenlőtlenségi mutatók hasznosak, statikus természetük miatt nem mindig képesek pontosan tükrözni a mezőgazdasági jövedelemelosztás dinamikáját (Das, Srivastava 2021). A longitudinális adatok és az időbeli mobilitási mutatók integrálása lehetővé teheti a változások pontosabb követését.

A klímaváltozás és a jövedelmi egyenlőtlenségek kapcsolatának vizsgálata. Az éghajlatváltozás következményei, különösen az időjárási szélsőségek és a természeti katasztrófák változékonysága eltérő módon érintik a különböző méretű gazdaságokat (Palagi et al. 2022). A jövőbeli kutatásoknak részletesebben kell vizsgálniuk, hogy a klímaváltozás hogyan alakítja át a vidéki jövedelmi struktúrákat, és milyen alkalmazkodási stratégiák lehetnek hatékonyak a sérülékeny gazdálkodók számára.

A digitalizáció hatásainak empirikus vizsgálata. Az agrártechnológiák és a digitális innovációk térnyerése új lehetőségeket kínál a kisgazdák számára, de empirikus bizonyítékok még nem állnak rendelkezésre arról, hogy ezek az eszközök valóban mérséklik-e a jövedelemkülönbségeket (Marino, Rocchi, Severini 2024). A kutatásoknak fel kell tárniuk, hogy a digitális pénzügyi szolgáltatások és a precíziós mezőgazdasági technológiák milyen mértékben járulhatnak hozzá a méltányosabb jövedelemelosztáshoz.

A közép-európai országokban – különösen Magyarországon – tapasztalható mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek és az ehhez kapcsolódó szakpolitikai kihívások jelentős részben a történelmi örökségből, a rendszerváltást követő strukturális változásokból, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozás után bevezetett támogatási mechanizmusok sajátosságaiból fakadnak.

A földtulajdon privatizációja és a kárpótlás Magyarországon a gazdaságok méretének és jövedelmezőségének jelentős polarizációjához vezetett, ami máig

meghatározza a jövedelemeloszlást. A magyar mezőgazdaság kettős szerkezete, ahol egyszerre vannak jelen nagyüzemi termelők és kis, gyakran önellátásra termelő gazdaságok, tovább mélyíti a vidéki térségek társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeit (Kovács 2016).

A magyar gazdaságok számára biztosított európai uniós támogatások jelentős része a nagyobb gazdaságokhoz kerül, ami fokozza a jövedelmi egyenlőtlenségeket. Fertő és Bojnec (2023) kutatása szerint a mezőgazdasági támogatások elosztása Magyarországon gyakran regresszív módon valósul meg, vagyis a támogatásokból aránytalanul nagy mértékben profitálnak a nagyobb gazdaságok. Ezért a támogatások elosztási mechanizmusainak reformja Magyarországon is szükséges lenne a jövedelmi egyenlőtlenségek mérsékléséhez.

A regionális különbségek tekintetében Magyarországon is jelentős eltérések figyelhetők meg. A fejlettebb, infrastruktúrával és piaci kapcsolatokkal rendelkező régiók gazdálkodói előnyösebb helyzetben vannak, míg az elmaradottabb régiókban a gazdálkodók jellemzően nehezebben jutnak támogatáshoz, információhoz és modern technológiákhoz. Czibere és Kovách (2022) szerint a támogatások elosztásának gyakran politikai szempontjai is vannak, ami tovább torzítja a vidéki térségek közötti egyenlőségeket.

Ezen kihívások kezelése érdekében Magyarországon is erősíteni kell a pénzügyi befogadást, fejleszteni a digitális technológiákhoz való hozzáférést, és célzott programokat kell indítani a kis- és közepes gazdaságok támogatására, elősegítve ezzel a vidéki térségek fenntartható fejlődését és a jövedelemegyenlőtlenségek csökkentését.

Összességében a mezőgazdasági jövedelmi egyenlőtlenségek csökkentése komplex szakpolitikai beavatkozásokat és multidiszciplináris kutatásokat igényel. Az itt bemutatott elemzések és javaslatok hozzájárulhatnak a fenntartható agrár-gazdaság és a társadalmilag igazságos támogatási rendszerek kialakításához.

Irodalom

- Abbasi, A. (2024): Does rural transformation affect rural income inequality? Insights from cross-district panel data analysis in Bangladesh. *Heliyon*, 9., e30562 <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e30562>
- Akpa, A. F., Amegnaglo, C. J., Chabossou, A. F. (2024): Women's engagement in agriculture and income inequality in sub-Saharan Africa. *Social Sciences és Humanities Open*, 9., 100888 <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.100888>
- Alamgir, M. S., Furuya, J., Kobayashi, S., Mostafiz, R. B., Ahmed, M. R. (2021): Farm income, inequality, and poverty among farm families of a flood-prone area in Bangladesh: Climate change vulnerability assessment. *GeoJournal*, 86., 2861-2885. <https://doi.org/10.1006/s10708-020-10231-2>
- Aleksandrova, O., Zhmykhova, T., és Viira, A. H. (2022): The role of subsidies in stabilising farm income: Evidence from Estonia. *Agricultural and Food Science*, 1., 24-36. <https://doi.org/10.23986/afsci.112241>

- Allanson, P. (2006): The redistributive effects of agricultural policy on Scottish farm incomes. *Journal of Agricultural Economics*, 1., 117-128. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2006.00035.x>
- Allanson, P. (2007): Classical horizontal inequities in the provision of agricultural income support. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 4., 656-671. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9353.2007.00379.x>
- Allanson, P. (2008): On the characterisation and measurement of the redistributive effect of agricultural policy. *Journal of Agricultural Economics*, 1., 169-187. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.2007.00132.x>
- Allanson, P. (2019): Marginal analysis of income mobility effects by income source with an application to the agricultural policy mix. *Journal of Agricultural Economics*, 1., 259-266. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.12274>
- Allanson, P., Kasprzyk, K., Barnes, A. P. (2017): Income mobility and income inequality in Scottish agriculture. *Journal of Agricultural Economics*, 2., 471-493. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.12192>
- Allanson, P., Rocchi, B. (2008): A comparative analysis of the redistributive effects of agricultural policy in Tuscany and Scotland. *Review of Agricultural and Environmental Studies-Revue d'Etudes en Agriculture et Environnement (RAEStud)*, 1., 35-56.
- Antonella, T., Fabio, P., Concetta, C. (2019): Assessing the impact of direct payments convergence on farm income inequality: The case of Italian farms. *Journal of International Food & Agribusiness Marketing*, 4., 417-428. <https://doi.org/10.1080/08974438.2019.1599761>
- Atkinson, A. B. (1970): On the measurement of inequality. *Journal of Economic Theory*, 3., 244-263. [https://doi.org/10.1016/0022-0531\(70\)90039-6](https://doi.org/10.1016/0022-0531(70)90039-6)
- Barrett, C. B., Carter, M. R., Timmer, C. P. (2019): A century-long perspective on agricultural development. *American Journal of Agricultural Economics*, 2., 373-392. <https://doi.org/10.1093/ajae/aaq005>
- Bernard, J. (2019): Where have all the rural poor gone? Explaining the rural-urban poverty gap in European countries. *Sociologia Ruralis*, 3., 369-392. <https://doi.org/10.1111/soru.12235>
- Bojnec, Š., Fertő, I. (2019): Farm household income inequality in Slovenia. *Spanish Journal of Agricultural Research*, 4., e0112 <https://doi.org/10.5424/sjar/2019174-13996>
- Chancellor, W., Zhao, S. (2021): Agricultural households: An exploratory analysis revisiting financial position and well-being in Australia. *Economic Papers*, 1., 14-30. <https://doi.org/10.1111/1759-3441.12293>
- Chen, Y., Yong, Z. (2022): Effect of industrial structure on urban-rural income inequality in China. *China Agricultural Economic Review*, 3., 594-616. <https://doi.org/10.1108/CAER-05-2021-0096>
- Ciaian, P., Kancs, D. (2012): The capitalization of area payments into farmland rents: Micro evidence from the new EU member states. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 4., 517-540. <https://doi.org/10.1111/j.1744-7976.2012.01256.x>
- Ciliberti, S., Frascarelli, A. (2018): The CAP 2013 reform of direct payments: Redistributive effects and impacts on farm income concentration in Italy. *Agricultural and Food Economics*, 1., 19 <https://doi.org/10.1186/s40100-018-0113-5>
- Ciliberti, S., Severini, S., Ranalli, M. G., Biagini, L., Frascarelli, A. (2022): Do direct payments efficiently support incomes of small and large farms? *European Review of Agricultural Economics*, 4., 796-831. <https://doi.org/10.1093/erae/jbac013>
- Czibere, I., Kovách, I. (2022): State populism in rural Hungary. *Rural Sociology*, 87., 733-757. <https://doi.org/10.1111/ruso.12407>
- Czyżewski, B., Czyżewski, A., Kryszak, Ł. (2019): The market treadmill against sustainable income of European farmers: How the CAP has struggled with Cochrane's curse. *Sustainability*, 3., 791 <https://doi.org/10.3390/su11030791>
- Das, R., Srivastava, R. (2021): Income inequality among agricultural households in India: A regression-based decomposition analysis. *Review of Development Economics*, 3., 1128-1149. <https://doi.org/10.1111/rode.12758>
- Davidova, S., Thomson, K. (2014): *Family farming in Europe: Challenges and prospects*. European Parliament, Directorate-General for Internal Policies

- Davis, B., Winters, P., Carletto, G., Covarrubias, K., Quinones, E., Zezza, A., DiGiuseppe, S. (2010): A cross-country comparison of rural income-generating activities. *World Development*, 1., 48–63. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2009.01.003>
- Dinis, I. (2024): Examining disparities in common agriculture policy direct payments among farming systems: Evidence from Portugal. *Agricultural and Food Economics*, 1., 7 <https://doi.org/10.1186/s40100-024-00299-6>
- El Benni, N., Finger, R., Mann, S., Lehmann, B. (2012): The distributional effects of agricultural policy reforms in Switzerland. *Agricultural Economics*, 11., 497–509. <https://doi.org/10.17221/2015/2011-AGRICECON>
- El Benni, N., Finger, R. (2013): The effect of agricultural policy reforms on income inequality in Swiss agriculture - An analysis for valley, hill and mountain regions. *Journal of Policy Modeling*, 4., 638–651. <https://doi.org/10.1016/j.polmod.2012.03.005>
- European Commission (1991): *The development and future of the CAP*. Commission of the European Communities, Brussels https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-history/1992-reform/com91-100_en.pdf. (Letöltés: 2025.06.26.)
- Fertő, I., Bojnec, Š. (2023): Subsidies and the income inequality in the Hungarian wine sector. *Wine Economics and Policy*, 2., 3–14. <https://doi.org/10.36253/wep-14091>
- Fertő, I., Bojnec, Š., Fogarasi, J., Viira, AH. (2020): Agricultural soft budget constraints in new European Union member states. *Journal of Institutional Economics*. 1., 49–64. <https://doi.org/10.1017/S1744137418000395>
- Fertő, I., Bojnec, Š., Podruzsik, S. (2022): Do subsidies decrease the farm income inequality in Hungary? *AGRIS On-line Papers in Economics and Informatics*, 2., 49–56. <https://doi.org/10.7160/aol.2022.140204>
- Fields, G. S. (2001): *Distribution and development: A new look at the developing world*. MIT Press
- Fields, G. S. (2003): Accounting for income inequality and its change: A new method, with application to the distribution of earnings in the United States. In: *Worker well-being and public policy. Research in Labor Economics*, 22., 1–38. [https://doi.org/10.1016/S0147-9121\(03\)22001-X](https://doi.org/10.1016/S0147-9121(03)22001-X)
- Finger, R., El Benni, N. (2021): Farm income in European agriculture: New perspectives on measurement and implications for policy evaluation. *European Review of Agricultural Economics*, 2., 253–265. <https://doi.org/10.1093/erae/jbab011>
- Fitzgerald, J., Gottschalk, P., Moffitt, R. (1998): An Analysis of Sample Attrition in Panel Data: The Michigan Panel Study of Income Dynamics. *Journal of Human Resources*, 2., 251–299. <https://doi.org/10.2307/146433>
- Grochowska, R., Pawłowska, A., Skarżyńska, A. (2021): Searching for more balanced distribution of direct payments among agricultural farms in the CAP post-2020. *Agricultural Economics - Czech*, 5., 181–188. <https://doi.org/10.17221/417/2020-AGRICECON>
- Hadrich, J. C., Wolf, C. A., Johnson, K. K. (2017): Characterizing US dairy farm income and wealth distributions. *Agricultural Finance Review*, 1., 64–77. <https://doi.org/10.1108/AFR-04-2016-0040>
- Hanson, A. (2021): Assessing the redistributive impact of the 2013 CAP reforms: an EU-wide panel study. *European Review of Agricultural Economics*, 2., 338–361. <https://doi.org/10.1093/erae/jbab006>
- Hartvigsen, M. (2014): Land reform and land fragmentation in Central and Eastern Europe. *Land Use Policy*, 36., 330–341. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.08.016>
- He, D., Sheng, Z., Tian, C. (2024). Examining the U-shaped relationship between non-agricultural sources water pollution and the urban-rural income gap. *PLOS ONE*, 7., e0305530 <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0305530>
- Hubbard, L. J., Allanson, P. F., Renwick, A. W. (1998): Farm income and economic welfare considerations. *Journal of Agricultural Economics*, 1., 34–49. <https://doi.org/10.1111/j.1477-9552.1998.tb01250.x>
- Jaitiang, D., Huang, W. C., Yang, S. H. (2021): Does income inequality exist among urban farmers? A demonstration of Lorenz curves from Northern Thailand. *Sustainability*, 9., 5119 <https://doi.org/10.3390/su13095119>
- Jámbor, A., Gorton, M. (2025): Twenty years of EU accession: learning lessons from Central and Eastern European agriculture and rural areas. *Agricultural and Food Economics*, 1., 1 <https://doi.org/10.1186/s40100-025-00346-w>

- Jenkins, S. P., Van Kerm, P. (2006): Trends in income inequality, pro-poor income growth, and income mobility. *Oxford Economic Papers*, 3., 531–548. <https://doi.org/10.1093/oep/gpl014>
- Jha, P. (2024): Growing restiveness of the peasantry in contemporary India: Context and challenges. *Agrarian South: Journal of Political Economy*, 1., 41–61. <https://doi.org/10.1177/22779760231226295>
- Juhászová, S., Buleca, J., Vancová, J., Melasova, K., Kováč, V. (2023): Gender and regional disparities in income level perspectives in United States agriculture sector. *Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2., 54–66. [https://doi.org/10.9770/jesi.2023.11.2\(4\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2023.11.2(4))
- Kaditi, E. A., Nitsi, E. I. (2011): Vertical and horizontal decomposition of farm income inequality in Greece. *Agricultural Economics Review*, 1., 63–74. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.178215>
- Karanikolas, P., Zografakis, S. (2008): Greek farm households: Income inequality, poverty and distributional impact of farm income. *Social Cohesion and Development*, 1., 27–44. <https://doi.org/10.12681/scad.8898>
- Kata, R., Wosiek, M. (2020): Inequality of income in agricultural holdings in Poland in the context of sustainable agricultural development. *Sustainability*, 12., 4963 <https://doi.org/10.3390/su.12.124963>
- Kovács K. (szerk.) (2016): *Földből élők. Polarizáció a magyar vidéken*. Argumentum Kiadó, Budapest
- Lanjouw, J. O., Lanjouw, P. (2001): The rural non-farm sector: issues and evidence from developing countries. *Agricultural Economics*, 1., 1–23. <https://doi.org/10.1111/j.1574-0862.2001.tb00051.x>
- Lin, Y. (2024): Towards integrated sustainability for China's rural revitalization: An analysis of income inequality and public health. *Frontiers in Public Health*, 11., 1328821 <https://doi.org/>
- Marino, M., Rocchi, B., Severini, S. (2021): Conditional income disparity between farm and non-farm households in the European Union: A longitudinal analysis. *Journal of Agricultural Economics*, 2., 589–606. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12420>
- Marino, M., Rocchi, B., Severini, S. (2024): Assessing the farm-nonfarm households' income gap along the income distribution in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 2., 318–340. <https://doi.org/10.1111/jcms.13494>
- Meloni, C., Grazini, C., Marino, M., Rocchi, B., Severini, S. (2024): Are rural households poorer than non-rural households in Europe? *Journal of Rural Studies*, 106., 103214 <https://doi-org/10.1016/j.rurstud.2024.103214>
- Min, S. (2023): Demographic change and inequality in the Korean farm income. *Agriculture*, 9., 1832 <https://doi.org/10.3390/agriculture91301832>
- Mittenzwei, K., Berglann, H., Hoveid, Ø., Matthews, A., Storm, H. (2024): Decomposing household income differences between farmers and non-farmers: Empirical evidence from Norway. *Journal of Agricultural Economics*, 2., 672–687. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12579>
- Moreddu, C. (2011): *Distribution of Support and Income in Agriculture*. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 46, OECD Publishing <http://dx.doi.org/10.1787/5kgch21wkmbx-en>
- Nitta, A., Yamamoto, Y., Kondo, K., Sawauchi, D. (2020): Direct payments to Japanese farmers: Do they reduce rice income inequality? Lessons for other Asian countries. *Journal of Policy Modeling*, 5., 968–981. <https://doi.org/10.1016/j.polmod.2020.02.006>
- Oteng, C., Gamette, P. (2024): Women agricultural engagement: Myth or panacea for income empowerment of women in Africa south of the Sahara. *Advances in Agriculture*, 1., 7280356 <https://doi.org/10.1155/2024/7280356>
- Palagi, E., Coronese, M., Lamperti, F., Roventini, A. (2022): Climate change and the nonlinear impact of precipitation anomalies on income inequality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 43., e2203595119 <https://doi.org/10.1073/pnas.2203595119>
- Piet, L., Desjeux, Y. (2021): New perspectives on the distribution of farm incomes and the redistributive impact of CAP payments. *European Review of Agricultural Economics*, 2., 385–414. <https://doi.org/10.1093/erae/jbab005>
- Severini, S., Tantari, A. (2013): The effect of the EU farm payments policy and its recent reform on farm income inequality. *Journal of Policy Modeling*, 2., 212–227. <https://doi.org/10.1016/j.polmod.2012.12.002>
- Severini, S., Tantari, A. (2014): The contribution of different off-farm income sources and government payments to regional income inequality among farm households in Italy. *Bio-based and Applied Economics*, 2., 119–135. <https://doi.org/10.13128/BAE-14477>

- Severini, S., Tantari, A. (2015a): The distributional impact of agricultural policy tools on Italian farm household incomes. *Journal of Policy Modeling*, 1., 124–135. <https://doi.org/10.1016/j.polmod.2015.01.004>
- Severini, S., Tantari, A. (2015b): Which factors affect the distribution of direct payments among farmers in the EU Member States? *Empirica*, 1., 25–48. <https://doi.org/10.1007/s10663-013-9243-x>
- Severini, S., Tantari, A., Di Tommaso, G. (2016): The instability of farm income. Empirical evidences on aggregation bias and heterogeneity among farm groups. *Bio-based and Applied Economics*, 1., 63–81. <https://doi.org/10.13128/BAE-16367>
- Severini, S., Biagini, L., Finger, R. (2019): Modeling agricultural risk management policies – The implementation of the Income Stabilization Tool in Italy. *Journal of Policy Modeling*, 1., 140–155. <https://doi.org/10.1016/j.polmod.2018.03.003>
- Sinabell, F., Schmid, E., Hofreither, M. F. (2013): Exploring the distribution of direct payments of the Common Agricultural Policy. *Empirica*, 2., 325–341. <https://doi.org/10.1007/s10663-012-91977>
- Singh, A. (2011): Farm income inequality and the role of caste: New evidence from India. *Economics Bulletin*, 4., 2847–2862.
- Shorrocks, A. F. (1982): Inequality decomposition by factor components. *Econometrica*, 1., 193–211. <https://doi.org/10.2307/1912537>
- Swinnen, J. F. M., Vranken, L. (2010): Reforms and agricultural productivity in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Republics: 1989–2005. *Journal of Productivity Analysis*, 3., 241–258. <https://doi.org/10.1007/s11123-009-0162-6>
- Tang, C. S., Wang, Y., Zhao, M. (2024): The impact of input and output farm subsidies on farmer welfare, income disparity, and consumer surplus. *Management Science*, 5., 3144–3161. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2023.4850>
- Verbeek, M., Nijman, T. (1992): Testing for selectivity bias in panel data models. *International Economic Review*, 3., 681–703. <https://doi.org/10.2307/2527133>
- Wang, J., Chang, H., Long, J. (2022): Reducing rural income inequality and its spatial convergence in China during the past two decades. *Habitat International*, 130., 102694 <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2022.102694>
- Wooldridge, J. M. (2010): *Econometric analysis of cross section and panel data*. MIT Press
- Wołoszyn, A., Głowicka-Wołoszyn, R. (2024): Income inequality of rural households in Poland- Analysis by source of income. *Roczniki (Annals)*, 1., 1–12. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.3788>
- Yi, H., Guo, D., Wang, H., Yi, G., Min, L. (2024): Money for operator: The impact of linked agricultural subsidy on incomes. *Scientific Reports*, 1., 13554 <https://doi.org/10.1038/s41598-024-61100-w>
- Yu, J., Lim, S. (2024): Understanding inequality in U.S. farm subsidies using large-scale administrative data. *American Journal of Agricultural Economics*, 2., 456–475. <https://doi.org/10.1111/ajae.12462>
- Zdeněk, R., Střeleček, F. (2012): Income gap between rural and non-rural households - Case of the Czech Republic. *Society and Economy*, 3., 469–488. <https://doi.org/10.1556/socec.2012.0003>
- Zhu, N., Luo, X. (2010): The impact of migration on rural poverty and inequality: A case study in China. *Agricultural Economics*, 2., 191–204. <https://doi.org/10.1111/j.1574-0862.2009.00434.x>